

A close-up portrait of a woman with short blonde hair and glasses, resting her chin on her hand. She is wearing a dark top with lace detailing. The background is dark and out of focus.

De
Strijd tegen het
Stereotiepe
denken

Feministe Magda Michielsens zet vraagtekens

IK, VOI ONGELOOF,
kijk vrijzinnig om me heen:
zwijgen of spreken?"
schrijft **Magda Michielsens**
wanneer ze gevraagd wordt
te spreken op een lezingen-
reeks over humanisme. Ze
verbaast zich erover hoeveel
moeite het tegenwoordig
kost om een mening uit te
spreken. Zij, de gelauwerde
professor vrouwenstudies
aan de universiteiten van
Nijmegen en Antwerpen, die
van 2001 tot 2004 ook direc-
teur was van het **Steunpunt
Gelijkekansenbeleid**, bezint
zich fundamenteeler dan ooit
voorheen. Ze is nu zelfstan-
dig onderzoekster. En dat
zullen we geweten hebben.

PAUL BORGHES

FOTO'S: DELIA VERMANT

MOREEL ESPERANTO

**Jarenlang stond u op de bres voor vrou-
wenrechten, maar nu vindt u het moeilijk
om uzelf nog feministe te noemen. Dat is
toch wel merkwaardig?**

Magda Michielsens: Voor alle duidelijkheid:
ik ben nog steeds feministe. Maar met een
aantal concrete standpunten van de geor-
ganiseerde vrouwenbeweging ben ik het
momenteel niet eens. Ik ben bijvoorbeeld
tegen te veel soepelheid in verband met de
combinatie arbeid en gezin. Er is een hele
cultuur gegroeid rond het denigreren van
arbeid in het sociale bewustzijn van mensen.
Tegenwoordig dragen feministen bij aan
het beeld, dat ook door de media wordt
uitgestraald: alles is *quality time*, behalve
werken. Welnu, ik vind werken juist bijzonder
grote *quality time*. Ook met het opleggen van
quota ben ik het absoluut niet eens. En al ze-
ker niet met de aanvaarding van hoofddoe-
ken in het professionele en schoolse leven. Ik
val bijna van mijn stoel als ik vertegenwoor-
digers van het **Vrouwen Overleg Komitee**
(VOK), mensen met wie ik heel mijn leven
heb samengewerkt, in **Het Journaal** hoor
pleiten tegen het boerkaverbod.

“ Linkse partijen moeten hun
analyses veranderen of het
zal helemaal mis gaan. ”

**Illustreert dit niet de stelling dat steeds
meer ideologische verschillen opduiken
binnen emancipatiebewegingen naarmate
de grote thema's gerealiseerd worden?**

Magda: Noch voor de vrouwenbeweging,
noch voor de holebi- en transgenderbewe-
ging is dit het ogenblik waarop de meeste
punten gerealiseerd zijn. Dit is het ogenblik
waarop de meeste punten ter discussie staan.
Dat wil men zich niet realiseren. In België werd
abortus gelegaliseerd na zeer veel onenig-
heid, maar men slaagde er toch in om tot een
soort consensus te komen. Zo zou men ook
nu tot een consensus moeten komen om onze
waarden te verdedigen. Tien jaar geleden was
dat niet zo belangrijk, maar nu wel.

Welke waarden bedoelt u?

Magda: Die waarden zijn te vinden in wat
Paul Cliteur moreel Esperanto noemt: alge-
mene principes die voor iedereen gelden. Ik
noem dat 'een kleinste gemeenschappelijk
groot verhaal'. Diversiteitsdenkers zoals **Rik
Pinxten** menen dat culturen naast elkaar
kunnen bestaan. Cliteur pleit echter voor
gemeenschappelijke normen en waarden
en het terugdringen van godsdienst tot de
privésfeer. Concreet betekent een dergelijke
moraal dat je meisjes naar school laat gaan
en dat je homo's niet in elkaar slaat.

VRIJZINNIGHEID

**Waarom is het verdedigen van die waar-
den nu belangrijker dan tien jaar geleden?**

Magda: Dat ik dat nu doe, heeft te maken
met de veranderde realiteit. Het hangt ook
samen met mijn persoonlijke biografie. Ik
ben vrijzinnig. Ik studeerde moraalweten-
schap aan de universiteit van Gent en ik heb
daar ook acht jaar gewerkt. Er heerste een
door en door vrijzinnig klimaat. Daarna werk-
te ik twintig jaar lang aan een Nederlandse
katholieke universiteit en hield ik mij niet
bezig met vrijzinnigheid. Al die tijd waren
vrijzinnigheid en seculariteit een evidentie. In
2001 kwam ik terug naar België en in de jaren
daarna had je de opkomst van de militante
islam. Daardoor werd vrijzinnigheid terug be-
langrijk. Ik merkte hoe Vlaamse mensen met
wie ik altijd had samengewerkt, soms *beliefs*

huldigen die buiten de wetenschappelijkheid
lagen. Hoe er, zeker binnen linkse kringen,
een sociale druk heerste om de islam te
accepteren. Ik ben echter groot geworden
tegen het katholicisme, dus waarom zou ik
de islam accepteren? Dat wordt zo weinig
gezegd in linkse intellectuele kringen. Meer
en meer vond ik dat je dat wél moest zeggen.

© StampMedia / Liesbeth Merckx

Ik ben groot geworden
tegen het katholicisme,
dus waarom zou ik de
islam accepteren? ”

**Twee à drie jaar geleden durfde u dat nog
niet zeggen. Vanwaar die omslag?**

Magda: Vooral de adhesie van het VOK aan
BOEH! (Baas Over Eigen Hoofd) is daarin
nogal doorslaggevend geweest. Als ik zeg
dat ik feministe ben, word ik soms met de
vinger gewezen omdat men dat verleden
tijd vindt. Oké, dat kennen we. Nu komt daar
nog bij dat sommige mensen je als feministe
afwijzen omdat men denkt dat je voor hoofd-
doeken bent. Dat heeft bij mij iets in bewe-
ging gezet. Er zijn nog feministen die anders
denken. Vandaag als **Vrijzinnige Vrouwen**
naar buiten treden vind ik belangrijk.

**Je zou moslima's misschien ook kunnen
ondersteunen in hun keuze om een hoofd-
doek te dragen ... zelfs achter een loket of
op school?**

Magda: Dat zal ik zeker niet doen, maar over
hoofddoeken op straat zeg ik niets. Achter
een loket of op school is het niet gepast. Het
openbaar bestuur moet neutraal zijn, en als
leerkracht moet je er met heel je hart voor
zorgen dat een meisje iets kan leren. Als een
meisje dan tegenover je zit met een vlag van

ik-wil-niet-weten-wat-je-zegt, als een meisje zo uitdrukkelijk manifesteert dat ze de basisprincipes van je pedagogisch project niet gelooft, wat moet je daar als leerkracht dan nog tegen zeggen?

Door de vlag weg te nemen, verander je de mentaliteit nog niet bij die meisjes en bovendien bereik je dan de mannen nog niet.

Magda: Dat is zeker. Emancipatie bij moslims betreft ook de mannen. Dat was één van de redenen waarom **Eva Brems** (Groen!) tegen het boerkaverbod heeft gestemd. Maar, als je de vlag wegneemt dan zal die jonge vrouw toch al wel een heel klein beetje moeten opschuiven in bepaalde situaties, wat ook weer zijn gevolgen heeft.

En dan heb je nog de achterstelling van moslims, waarbij het geloof hen vaak een houvast biedt.

Magda: Als al die vrouwen in de jaren vijftig en zestig tegen hun achtergestelde vaders, ook in kleine dorpjes, niet zouden gezegd hebben: 'Ik wil dat hier niet, ik wil een ander leven', dan was hier nooit een emancipatie gekomen. Het is niet omdat mensen achtergesteld zouden zijn, dat je er je mening niet tegen moet zeggen. Kan je nog een grotere vorm van misprijzen, kleineren of achterstellen hebben dan dat niet te doen? Door te accepteren verander je niets, noch aan de situatie van moslims, noch aan de Vlaamse samenleving. Ik vind het heel goed dat het VOK met moslimmeisjes wil werken. Maar daarnaast heb je iemand zoals **Ayaan Hirsi Ali** die geen politiek vormingswerk doet, maar die zegt wat ze van de hele situatie vindt. Dat zijn twee verschillende dingen.

POLITIEKE CORRECTHEID

Dienen emancipatieprocessen, om te kunnen slagen, niet te vertrekken vanuit de betrokkenen zelf? Wanneer wij bijvoorbeeld vanuit het Westen de boodschap brengen in Afrika dat holebi's en transgenders niet vervolgd of gediscrimineerd mogen worden, dan klinkt al vlug het verwijt van neokolonialisme.

Magda: Wees dan maar neokolonialistisch, denk ik dan. Ik zat lange tijd in de beweging van de politieke correctheid. Ook binnen vrouwenstudies heerst nogal wat politieke correctheid. Nu ik geen 'directeur van' of 'professor van' meer ben, maar een individueel denker, sta ik aarzelend tegenover dat soort van kritisch denken. Termen zoals neokolonialisme, seksisme of homofobie zijn sjablonen die ik niet meer wil gebruiken. De discussie is nogal getekend door de aanwezigheid van

het **Vlaams Belang**. Zeg je dingen tegen de islam dan ben je verdacht. Tijdens lezingen laat ik de naam **Oriana Fallaci** wel eens vallen. Een aantal mensen is dan meteen kwaad op mij. Men denkt mij in een bepaalde hoek te moeten plaatsen omdat ik haar citeer en waardeer.

Dat is het zogenaamde chilling effect. Bij gebrek aan inhoudelijke argumenten kleef je de tegenstander een etiket op, met als gevolg dat die vervolgens zwijgt of zichzelf censureert. Daardoor krijg je ook een verarming van het debat.

Magda: Ik wil niet mee met die sjablonen, zoals 'dat is links en dat is rechts'. Ik hoor bijvoorbeeld in gelijke kansen-kringen de lelijkste dingen zeggen over **Matthias Storme**. Welnu, collega Storme is een schitterend denker. Daarom wil ik niets zeggen over mijn eigen links of rechts zijn, want in heel wat situaties zie ik links met stereotypen schermen. Mijn missie binnen links was juist het afbreken van stereotypen.

Anderzijds is er toch wel een onderscheid tussen islamkritiek en islamofobie?

Magda: In het proces tegen **Geert Wilders** hebben de rechters geaccepteerd dat hij over de islam heeft gesproken en niet over moslims. Wilders werd vrijgesproken. Dat onderscheid wil ik ook altijd maken. De islam kan je als godsdienst bekritisieren, individuele moslims moet je accepteren. **Pim Fortuyn** deed dat trouwens met een nog grotere hartelijkheid dan Wilders. Dat wil echter niet zeggen dat ik de termen accepteer. Een fobie is een ziekte, een psychiatrische aandoening uit de categorie van de neurosen. Als je angst hebt voor de islam, als je de islam een gevaar vindt, dan betekent dat toch niet dat je een neurose hebt? Wel dat je redelijk kan denken en gevaren onder ogen wil zien. Voor mij ligt

de grens bij het aanzetten van anderen tot haat, geweld of discriminatie. Neem bijvoorbeeld seksisme. Dat is vervelend, maar niet strafbaar zolang het verbaal blijft. Ga je vrouwen de toegang weigeren tot jobs, scholen of andere voorzieningen, of ga je aanzetten tot haat, geweld of discriminatie, dan is dat wel verboden.

Dus een woord zoals tentsletjes mag van u?

Magda: Je moet daar op reageren, ruzie over maken en maatschappelijke discussies over voeren, maar je moet niet straffen. Je kunt de vrije meningsuiting nu eenmaal niet alleen invoeren voor jezelf en dan nog enkel als het je goed uitkomt.

U schreef in verband daarmee dat wat vroeger privé was nu publiek is geworden (bijvoorbeeld relaties en ziekte) ... en dat wat vroeger publiek was nu privé is geworden (bijvoorbeeld meningsverschillen over maatschappelijke en ideologische kwesties).

Magda: De maatschappelijke discussie is erg verschaald. Er wordt veel onderzocht, maar weinig nagedacht. Op allerlei fora en op Facebook wordt veel gescholden. Echte, frisse en moedige discussies over maatschappelijke situaties zijn er nog weinig.

TOEKOMST

U schetst geen optimistisch beeld over de invloed van de islam. Hoe ziet u de toekomst in dat verband?

Magda: Ofwel is die zeer dramatisch en conflictueus, en staan we echt nog maar aan het begin, ofwel verandert de politiek. Ik heb er moeite mee om mijzelf nog links te noemen, want ik vind dat **SP.A** en **Groen!** de verkeerde dingen doen. Ze zouden hun marxistische reflex, waarbij armoede de oorzaak van alles is, moeten beheersen en hun politieke correctheid moeten afbouwen. Waarom laten ze zich niet adviseren door echte islamkenners, zoals **Wim Van Rooy**, in plaats van te geloven in hun eigen mythes? Ze zouden de verschillende mechanismen moeten onderkennen in plaats van alle kansengroepen op één hoop te gooien. Vanuit het linkse beleid werd het denken over vrouwen afgebroken. Alles werd omgezet in diversiteit. Daarnaast plaatst links iedereen die een afwijkende mening durft te vertolken in het rechtse kamp.

U stelt dat de kansengroepen niet op één hoop gegooid mogen worden. Maar zouden zowel de holebi- en transgenderbeweging als de vrouwenbeweging niet sterker hebben gestaan door nauwer samen te werken?

“ Termen zoals seksisme of homofobie zijn sjablonen die ik niet meer wil gebruiken. ”

Magda: Akkoord voor wat die samenwerking betreft, maar dan enkel op bepaalde punten. Vanuit het beleid moet men de verschillende doelgroepen niet bij elkaar steken. Het heeft geen zin om de gemeenschappelijke transversale belangen proberen te bedenken voor bijvoorbeeld hooggeschoolde vrouwen, analfabeten, islamitische minderheden, bejaarden, holebi's, transgenders en mishandelde kinderen. Die gemeenschappelijkheid bestaat niet. Het discours van gelijke-kansen-zijn-voor-iedereen-gelijk is niet correct.

Zijn de mechanismen van uitsluiting en discriminatie dan niet gelijklopend voor al die kansengroepen?

Magda: De parallellen zijn er niet. Lang geleden dacht ik al na met **Bob Carlier** over die mechanismen. Toen al groeide de overtuiging dat die mechanismen niet gemeenschappelijk zijn. En nu zijn de discriminatiemechanismen al helemaal anders. In de jaren vijftig en zestig vochten vrouwen tegen de impact van de katholieke kerk. Maar daar gold niet de onveranderlijke letter van het heilig boek. Het ging vaak om sociale processen en sociale controlemechanismen en dat zijn menselijke processen. Leven volgens een boek, zoals dat nu het geval is bij moslims, dat zij als heilig beschouwen en waarin zwart op wit staat wat men moet doen, is een ander soort mechanisme. Er spelen andere onderdrukingsmechanismen bij moslimmeisjes binnen de moslimgemeenschap dan bij moslimjongens als zij op straat westerse meisjes uitschelden en onderdrukken. Nog heel andere mechanismen spelen bij intellectuele linkse vrouwen die vinden dat je absoluut geen kwaad mag spreken van de islam. Al die mechanismen vragen een aparte aanpak. Daarnaast is een gemeenschappelijk beleid nodig ter vrijwaring van onze waarden. Wat dat betreft zouden de linkse partijen zich grondig moeten bezinnen.

U pleit voor een beheersing van de marxistische reflex – armoede is de bron van alle problemen – bij links. Maar moet de rechtse reflex – de islam is een gewelddadige godsdienst en dat is de bron van alle problemen – ook niet beheerst worden? Ligt zoals vaak de waarheid niet in het midden?

Magda: Als ik **Yvan Majeur** (PS) hoor verklaren dat moslimjongens straatterrorisme plegen, maar dat wij hen ook mishandelen wat huisvesting betreft, dan is dat een mooi voorbeeld van de linkse manier van denken over de achterstelling van moslims. Lees het boek maar eens van **Karin Heremans**, de directrice van het Antwerpse atheneum waar de hoofddoeken verboden werden. Ik was gechoqueerd nadat ik dat boek uit had. Wat die school allemaal al niet doet voor die leerlingen. Indrukwekkend hoeveel er geïnvesteerd wordt aan geld, empathie en menselijke kracht om die kinderen zich te laten ontwikkelen. Toch ontstond er een erg explosieve situatie in die school. Volgens mij zijn er mensen die een programma willen afwikkelen. Zolang je daartegenover stelt dat het een kwestie van armoede is, kunnen de religieuze leiders verder met hun project. In die school zitten meisjes en jongens die capaciteiten hebben en die de kansen krijgen om bijvoorbeeld geneeskunde te studeren. Zorg er dan ook voor dat ze dat doen. Maak hun kop vrij. Kinderen van arme Vlamingen trokken naar de universiteiten en de hogescholen. Daar is de emancipatie uit voortgekomen. Rationeel denken en hard werken, dat is de hefboom. Linkse partijen moeten hun analyses veranderen of het zal helemaal mis gaan. Bij vele problemen is hun reflex meer van hetzelfde toevoegen. Ze pleiten voor nog meer tolerantie als het misloopt in Brussel, voor nog meer steun als het misloopt in een Antwerpse school ... Dat is altijd maar meer van datgene waarvan men heeft gemerkt dat het niet werkt. Daarom is het nu misschien tijd voor een andere aanpak. Eén waarin meer geëist wordt. Eén met meer disciplinerings.

In een recente publicatie over de toekomst van het humanisme zet Magda Michielsens haar visie op de in dit interview aangehaalde thema's uiteen.

Magda Michielsens, **'Vol ongelooft. Zwijgen of spreken?'** in Jurgen Slembrouck (ed.), *Onze waarden?*, Antwerpen, University Press Antwerp, 2010, p. 97-117. (ISBN 978 90 5487 799 8). Het boek kost 20 euro.

